

Havlíčková, Margita

K výzkumu barokních profesionálních hereckých společností

Theatralia. 2010, vol. 13, iss. 1, pp. 129-135

ISSN 1803-845X (print); ISSN 2336-4548 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/115620>

Access Date: 30. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

 Archiv

Margita Havlíčková / K výzkumu barokních profesionálních hereckých společností

V Archivu města Brna se nachází fond A 1/8 nazvaný Akta purkmistrovská, která „obsahují registraturu politické a částečně i hospodářské správy města z let 1647 až 1741“ (Dřímál 1956: 46). Mezi těmito dokumenty jsou pod společnou signaturou zařazeny také dvě komediantské žádosti.¹ Jedna je adresovaná brněnskému magistrátu a je napsána na dvojlistu, do něhož je pak vložen samostatný list s druhou žádostí na zemské hejtmanství. Přestože jsou obě písemnosti psány každá jinou rukou a jiným inkoustem, z obsahu, podpisů i stejného datování (12. června 1688) je zřejmé, že spolu souvisejí.

V žádosti na zemské hejtmanství komedianti nejprve oslovují zemského hejtmana² a po něm i ostatní pány. Poté se odvolávají na přiložené písemné potvrzení, podle kterého vícekrát předváděli své divadelní hry v přítomnosti císaře, a tvrdí, že také před několika měsíci obdrželi povolení, aby mohli hrát ve Vídni. Nyní by rádi hrá-

li v Brně o svátku sv. Trojice.³ Komedianti prohlašují, že přijeli na naléhání zemského hejtmana, který však při jejich příjezdu nebyl ve městě přítomen. Oni ovšem doufají, že jakmile jejich prosba k jeho hraběcí excelenci dorazí, bude jim vystupování milostivě povoleno. Po obvyklé závěrečné floskuli následuje podpis Společnost Hornoněmeckých komediantů (Die Bande Hochteutscher Comoedianten). Úředníci povolení komediantům vydali a ti potom prezentovali ještě týž den na brněnském magistrátu další žádost, ke které přiložili kladné vyjádření královského zemského úřadu (v žádosti nazvané „Memorial“). Aby mohli herci v Brně provozovat své příkladné komedie (Exemplarische Comoedien), museli magistrát požádat nejen o souhlas, ale také o pronájem vhodného místa. Za takové považovali městskou tavernu na Horním náměstí (dnes Zelný trh), o které věděli, že v ní hrají i jiní komedianti. Stanovený poplatek, jaký se podle nich vyměřoval ostatním divadelním společností, slibovali odvádět bez zdráhání. Poté, co projevíli naději, že radnice vysloví své „Fiat“, podepsali se jako zde přítomní Hornoněmečtí komedianti (die anwehende Hochteutsche Comoedianten). Odpověď magistrátu se dochovala formou zápisu v protokolu městské rady datovaného 14. června 1688.⁴ Čteme v něm, že komedianti potřebné povolení získali a městská

1 Archiv města Brna, Fond A 1/8 – Akta purkmistrovská, sign. 1688, M. 6 N. 18, k. 59.

2 V roce 1688 jím byl říšský hrabě František Karel Libštejnský z Kolovrat (Válka 1996: 245).

3 V pondělí po svátku sv. Trojice začínalo v Brně každoročně zasedání zemského soudu, což znamenalo pro divadelní společnosti velkou příležitost k výdělku.

4 Archiv města Brna, Fond A 1/3 – Sbírká rukopisů a úředních knih, zápisy o schůzích městské rady z roku 1688, rkp. 1280, f. 173–174.

rada souhlasila i s přidělením místa v městské taverně.

Jak vyplývá z připojených podpisů, obě žádosti patří společnosti Hornoněmeckých komediantů. To je však anonymní název používaný různými německými divadelními společnostmi, a nelze z něho tudíž vyvodit nic bližšího, zejména to, který ředitel stál v čele. Podobný problém řešil již dříve také Adolf Scherl v souvislosti se dvěma žádostmi z let 1690 a 1697, uloženými ve Státním okresním archivu v Olomouci.⁵ Ve spolupráci s německou badatelkou Bärbel Rudin a s použitím komparační metody dospěl tehdy k závěru, že pisatelem obou olomouckých žádostí je Andreas Elenson, jeden z nejvýznamnějších divadelních ředitelů působících v druhé polovině 17. a na začátku 18. století na území střední Evropy.⁶ Obsahem dokumentu z roku 1690 je pozvání na divadelní představení, které společnost Hornoněmeckých komediantů pořádala na počest olomoucké městské rady, zatímco list z roku 1697 je Elensonovou žádostí o povolení hry *Basilius*.

Použijeme-li stejnou komparační metodu jako Adolf Scherl a porovnáme-li žádost k brněnskému magistrátu se zmíněnými olomouckými autografy, dojdeme k zajímavému zjištění. Již na první pohled je zřejmé, že se jedná o tentýž rukopis. Také stylizace některých vět a užití úvodních a závěrečných zdvořilostních frází jsou velmi podobné, ne-li identic-

ké, což jednoznačně potvrzuje, že společnost Andrease Elensona pobývala v červnu 1688 také v Brně. Zároveň lze konstatovat, že se společnost Hornoněmeckých komediantů pohybovala v letech 1688–1690 na trase mezi Vídní (zmiňované v žádosti na zemské hejtmanství), Brnem a Olomoucí. Itinerář Andrease Elensona je současnými, zejména zahraničními, badateli dnes již dobře zmapován, a přesto v něm, jak vidíme, existují stále mezery. Identifikované dokumenty z Archivu města Brna jedno z těchto bílých míst nyní zaplnily.

Na závěr zbývá podotknout, že ve své publikaci o brněnském barokním divadle píšu o společnosti Hornoněmeckých komediantů ještě jako o anonymní (Havlíčková 2009: 46–49). Z toho je zřejmé, že výzkum ambulantního profesionálního divadla nelze bez znalosti co nejširšího kontextu přesahujícího hranice domácí divadelní kultury vůbec realizovat.

POZNÁMKA:

V příloze neotiskujeme fotografii brněnské žádosti k úřadu zemského hejtmana, jelikož její stav neumožňuje kvalitní reprodukci. Navíc jde o dokument, který není psán rukou Andrease Elensona. Uvádíme jen prostý přepis textu, aby informace byly úplné. Olomoucká žádost z roku 1697 je publikována jako součást hesla „Andreas Elenson“ autora Adolfa Scherla v *České divadelní encyklopedii* (Jakubcová a kol. 2007: 156).

5 Státní okresní archiv v Olomouci, Archiv města Olomouce, fond Zlomky registratur, č. i. 3337 a 1511.

6 Více viz Scherl (2004: 41–42).

ZEMSKÉ HEJTMANSTVÍ BRNO, 12. 6. 1688

Hoch,, und Wohlgebohrner Reichs Graf, Wohlgebohr,,
ner, Gnädig und Hochgebiethende Herren
Herren.

Euer Hoch Gräf: Excellenz, Gnad und Gnaden
Geruhen hier aus zu vernehmen was gestallten wir
/: laut unserer Attestation :/ schon zu unterschiednen
mahlen, mit unseren Theatralischen Schau Spielen,
vor Ihro Röm: Kay: May: allerunterthänigst auffge,,
wartet, auch vor etlich Monathen, auf erhalten
Gnädigen Consens, wieder eine geraume Zeit in der
Kay: Residenz,, Statt Wien agiret haben. Wann
wir dann nachgehens auch, auff unterthäniges An,,
halten, von Ihro Hoch Gräf. Excellenz Herrn
Herrn Lands,, Hauptmann allhier, Gnädig belau,,
bet worden, auff jetzig heilige Dreyfalltigkeit allhier
zu erscheinen, dieselben aber bey unßerer Ankunft
nicht zugegen sein; Alß gelanget an
Euer Hoch Gräf: Excellenz, Gnad und Gnaden
unßer unterthäniges Bieten, Sie geruhen, unß
solche Hohe Gnade geniesen zu laßen, und unß in
Gnaden zuerlauben, unßere wohllelaborirten Schau,,
Spiele zu praesentiren. Getrösten unß anbey
einer erfreulichen Resolution, und verblieben
Euer Hoch Gräf: Excellenz
Gnaden und Gnad
unterthänige
Die Bande Hoch,,
teutscher Comoedianten.

357

667

Wolff der yestrenge Burgund Woffe,
 Kleiner, yestrenge Herron Herr

Herr Wolff der yestrenge, beleben yedenig auß
 d'isem memorial, zu wissen, daß wir dan
 yundigen Eosens ratholt, in d'isem Exem
 plarische Comedien auß zu führen, Coillom
 d'isem aber ofen einem Exprimum platz nicht
 yu fagen kan, bitten wir ob in nderstgung
 hat, in d'isem Exem yemad zu ratholt
 und yundig zu ratholt, daß wir in d'isem
 d'isem, das andre Comedien agist, d'isem
 in d'isem Comedien auß zu führen, in d'isem
 Exem, das andre yemad in d'isem
 in d'isem, yemad in d'isem yundigen
 in d'isem

Herr Wolff der yestrenge

inderstgung d'isem
 die an d'isem Exem
 in d'isem Comedien

Obr. č. 1. Žádost na brněnský magistrát, 12. 6. 1688.

MAGISTRÁT BRNO 12. 6. 1688 (obr. č. 1)

Wohl Edl gestrenge Hoch und Wohl,
 Weiße, gebietende Herrn, Herrn

Eurr Wohl Edl gestreng, belieben genedig auß
 dißen Memorial, zu ersehen, daß mir den
 genedigen Consens erhalten, unßere Exem,,
 plarische Comoedien auf zuführen, weillen
 dißes aber ohne einem bequemen plaz nicht
 geschehen kan, bitten mir als in underthenig,,
 keit unß die hohe genadt zu erweisen
 und genedig zu verstaten, daß mir in der
 dafern, wo andre Comoedianten agirt, derffen
 unsere Comoedien auf führen mir wollen die
 gebühr, waß andre gegeben unweigerlich
 entrichten, getresten unß eines genedigen
 Fiats und

verbleiben

Eurr Wohl Edl gestreng
 under thenige diener
 die anweßende Hoch
 teutsche Comoedianten

Wohlgedachte
 und hochgeachtete Herr Herr
 Wir haben in dem bedüncken nacheinander
 nicht unloblichen Gebrauch gemacht, da wir
 in der Stadt Königl. Reichs Rath, ein auf Königl.
 und Königl. Landt Rathen, nicht weniger
 runder Obrigkeit zu indergleichen
 nicht absonderlich diese Action aufgeführt
 haben nicht also in dieser Königl. Landt Rath
 die das vor sich nichtig befunden, weil wir
 nicht ungerne, etagen hütten das zeit
 nicht so dem öffentlichen Recht, für den in der
 Coacten hütten, eadem dem etagen für
 Wohlgedachte hochgeachtete, hütten in
 zu dieser hütten nicht in dem, ein
 die beyliegenden beiderseitigen
 gemeinschaftlich nicht in dem
 in Coacten nicht in dem auf
 zu Coacten, nicht in dem

Wir Wohlgedachte hochgeachtete

nicht unloblichen Gebrauch
 nicht in dem

Obr. č. 2. Žádost na olomoucký magistrát, 30. 7. 1690.

Státní okresní archiv v Olomouci, Archiv města Olomouce, fond Zlomky registratur, č. i. 1511.

MAGISTRÁT OLOMOUC 30. 7. 1690 (obr. č. 2)

Wohl Edl gestrenge gnedige
und Hoch gebietende Herrn Herrn

Wir haben unßern Beduncken nach einem
nicht unlöblichen gebrauch gehabt, daß mir
in des heil: Röm: Reichs, wie auch Kail:
und Königl: Haupt Steten, einer hochgebiet
enden Obrigkeit zu underthenigen Ehre
eine absonderliche Räre Action auffgeführt
haben mir also in dißer Königl: Hauptstat
dißes vor höchst nötig befunden, weillen
mir vergangen, wegen kürze der Zeit,
nichtiges dem öffentlichen druck, haben under,,
werffen können, laden dero wegen Eurr
Wohl Edl gestreng, künftigen Erchtag
Zu dißer vortrefflichen Comoedy, wie
die beyligenden senopsis weissen mit
demüttiger bitt eine Stundt zu benemen,
in welcher mir bereith sein Allen auff
zu warten,

verbleibent

Eurr Wohl Edl gestreng
underthenig gehorsambe
ambtlich hochteutsche

Comoedianten

Bibliografie:

- DŘÍMAL, Jaroslav. 1956. *Archiv města Brna: průvodce po fondech a sbírkách*. Praha: Archivní správa Ministerstva vnitra, 1956.
- HAVLÍČKOVÁ, Margita. 2009. *Profesionální divadlo v královském městě Brně v letech 1668–1733*. Brno: Janáčkova akademie múzických umění, 2009.
- JAKUBCOVÁ, Alena a kol. 2007. *Starší divadlo v českých zemích do konce 18. století. Osobnosti a díla*. Praha: Divadelní ústav – Academia, 2007.
- SCHERL, Adolf. 2004. K vystoupení německých a italských profesionálních hereckých společností v Olomouci v 17. a 18. století. In *O divadle na Moravě a ve Slezsku II*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004, s. 41–42.
- VÁLKA, Josef. 1996. Morava reformace, renesance a baroka. *Vlastivěda moravská, Země a lid*. Nová řada, sv. 6, *Dějiny Moravy 2*. Brno: 1996.